

De arbeider in een verzuilde **samenleving**

Hoe werden arbeiders in de periode van 1934 tot en met 1939 gerepresenteerd in landelijk verzuilde kranten en wat is het verschil tussen deze kranten?

Mark van Ellenberg

3540014

09 juli 2012

Bachelor scriptie

Onderzoeksseminar III

Inhoudsopgave:

<u>Inleiding:</u>	3
<u>Hoofdstuk 1: Het theoretisch kader:</u>	5
<u>Hoofdstuk 2: Methodologie</u>	8
2.1: Het bronnencorpus.....	10
<u>Hoofdstuk 3: Sociaaleconomische historiografie van Nederland van 1934 tot en met 1939</u>	12
<u>Hoofdstuk 4: analyse van de onderzoeksresultaten</u>	15
<u>Conclusie: Hoe werden arbeiders in de periode van 1934 tot en met 1939 gerepresenteerd in landelijk verzuilde kranten en wat is het verschil tussen deze kranten?</u>	20
<u>Bibliografie:</u>	22

Inleiding:

De beurskrach van 1929, die de beurs van New York trof, en de daarop volgende depressie hadden grote gevolgen voor de economische stabiliteit in vele landen. Gedurende de jaren dertig van de twintigste eeuw ondervond ook Nederland hinder van deze globale economische ontwikkeling. De export daalde, de economie kromp en de werkloosheid liep op. Voor arbeiders werd het lastiger om een baan te behouden of om nieuw werk te vinden. In deze scriptie staat de arbeider in deze periode in de Nederlandse geschiedenis centraal. Door middel van een analyse van krantenartikelen zal bepaald worden hoe de arbeider, en de werkloze arbeider, door de verschillende zuilen in de periode van 1934 tot en met 1939 werden benaderd. Deze periodisering is gekozen omdat dit de periode was waarin Nederland onderhevig was aan de crisis. Dit maakt het interessant omdat kranten om deze reden veel aandacht op arbeiders vestigden. Aanvankelijk zou dit gebeuren aan de hand van overheidsprojecten die rond deze periode waren opgezet in het kader van werkverschaffing. Snel bleek dat de berichtgeving rondom deze projecten in de meeste kranten niet overvloedig was en dat er dus weinig materiaal beschikbaar was om aan analyse te onderwerpen. Het is wel duidelijk dat de kranten veel over arbeiders schreven. Om deze reden is gekozen voor een willekeurige dag in elk jaar. Het bronnencorpus bestaat uit vier kranten, die aan de hand van deze data geanalyseerd zullen worden. Het betreft hier *De Standaard*, *De Volkskrant*, *De Tribune* (samen met *Het Volksdagblad*¹) en *De Telegraaf*. Deze vier kranten vallen onder de vier zuilen die op dat moment in Nederland bestonden, namelijk de protestants-christelijke zuil, de rooms-katholieke zuil, de socialistische zuil en de liberale zuil. Na een analyse van deze kranten zullen de eventuele verschillen tussen de zuilen in de benadering van arbeiders zichtbaar worden.

De hoofdvraag van deze scriptie luidt: Hoe werden arbeiders in de periode van 1934 tot en met 1939 gerepresenteerd in landelijk verzuilde kranten en wat is het verschil tussen deze kranten? Omtrent deze vraag is nog weinig studie verricht. Op het gebied van sociaaleconomische geschiedenis zijn uiteraard studies gedaan naar de positie van de arbeiders tijdens de depressie. In 2010 presenteerde Gerardus Kuys zijn proefschrift getiteld: *De vrees voor wat niet kwam: Nieuwe arbeidsverhoudingen in Nederland 1935-1945, aan het voorbeeld van de Twentse textielindustrie*. Hierin beschrijft hij de veranderende sociale en economische verhoudingen in Nederland aan de hand van de Twentse textielindustrie. Ten

¹ In 1937 gaat De Tribune over in Het Volksdagblad. Om deze reden is na 1937 deze krant geanalyseerd.

aanzien van werklozen schrijft hij ‘Wat er voor hen (werklozen) aan maatschappelijke positie overbleef, was die van mensenmateriaal ter uitvoering van openbare werken, overgeleverd aan steun en dus altijd inzetbaar’². Later schrijft hij ‘Wie in de ogen van de baas teveel wilde kon “de jas aantrekken”’³. Uit deze citaten blijkt dat de positie van de arbeider wankel was. Hij balanceerde tussen werk en werkloosheid, tussen afhankelijkheid en onafhankelijkheid. Geen prettige positie om in te verkeren.

De huidige crisis biedt gelegenheid om wederom onderzoek te doen naar de positie van de werknemer. In 2004 kwam het boek *Framed! Labor and the Corporate Media* uit van Christopher Martin waarin hij onderzoek doet naar hoe arbeiders en vakbewegingen de afgelopen twintig jaar geportretteerd worden in de Amerikaanse media.⁴ Hij stelt dat arbeiders en vakbewegingen altijd gezien worden vanuit de consument en niet vanuit deze arbeiders zelf. Hij doet dit door met name kijken naar de frames waar de media gebruik van maakt.

De twee besproken studies hierboven dienen als voorbeeld om aan te geven dat er studies zijn verricht naar arbeiders, hun positie en hoe zij gerepresenteerd worden in de media. Er valt echter een gat in het geval van arbeiders ten tijde van de depressie van Nederland in de jaren dertig. Op het gebied van media is hier nooit onderzoek naar verricht en deze scriptie tracht dit gat te vullen en derhalve bij te dragen aan het academische landschap.

Om verschillen tussen de kranten zichtbaar te maken zal er gebruik gemaakt worden van de framing-theorie van Semetko en Valkenburg. W. Russell Neuman definieerde nieuwsframes als een ‘conceptueel hulpmiddel waar media en individuen zich op beroepen voor het overbrengen, het interpreteren en het evalueren van informatie’⁵. In het eerste hoofdstuk zal omtrent deze theorie een theoretisch kader worden opgesteld.

Vervolgens zal hoofdstuk 2 de gevolgde methodologie behandelen. Naast uitleg over de toepassing van de theorie zullen ook de bronnen behandeld worden. De achtergrond en de inslag van de kranten zal worden toegelicht, alsmede de connectie met de verschillende zuilen. Hierdoor kan de positie van de kranten ten aanzien van de arbeiders worden verklaard.

Hoofdstuk 3 zal een historiografie behandelen. Er zal een historiografische context over Nederland in de jaren dertig van de twintigste eeuw worden opgesteld. Deze zal als achtergrond fungeren waarmee de positie van de arbeiders rond deze tijd kan worden

² G. J. C. Kuys, *De vrees voor wat niet kwam: Nieuwe arbeidsverhoudingen in Nederland 1935-1945, aan het voorbeeld van de Twentse textielindustrie* (Amsterdam 2010), 149.

³ Ibidem 150.

⁴ C. R. Martin, *Framed!: Labor and the Corporate Media* (New York 2004) X-XI.

⁵ W.R. Neuman, M. Just en A. Crigler, *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning* (Chicago 1992) 60.

begrepen. Hiermee kan vervolgens ook de berichtgeving rondom arbeiders in een bepaalde context worden begrepen.

In hoofdstuk 4 staan de onderzoeksresultaten en de analyse hiervan centraal. Per krant zullen de afzonderlijke dagen bekeken worden en zal er worden bepaald van welke frames zij zich bedienen.

In de conclusie zal de vergelijking tussen de berichtgeving en de gebruikte frames in de verschillende kranten plaatsvinden. Zijn er grote verschillen waarneembaar in de berichtgeving ten aanzien van arbeiders? Zo ja, welke zijn dit en wat zegt dit over de kranten?

Hoofdstuk 1: Het theoretisch kader

Wanneer er naar de politiek gekeken wordt, valt het op dat de verschillende partijen altijd op zoek zijn naar een goede manier om een probleem of een oplossing te verwoorden. Het moet goed vallen en goed blijven hangen bij het electoraat. De Partij voor de Vrijheid geeft in haar verkiezingsprogramma hier voorbeelden van. Linkse partijen of mensen worden als 'linkse klik' of 'linkse elite'⁶ bestempeld en de Nederlandse maatschappij noemen zij het 'gehate multiculturele experiment'⁷. De keuze had ook op andere woorden kunnen vallen, waaruit blijkt dat er over de verwoording is nagedacht.

Binnen de media zal er door een redactie ook altijd besloten worden hoe en vanuit welk oogpunt er over bepaalde zaken geschreven gaat worden, ofwel van welk frame er gebruik zal worden gemaakt. Zoals al gesteld in de inleiding is een frame te definiëren als een hulpmiddel om informatie via de media over te brengen, te interpreteren of te evalueren. In *Making News* stelt G. Tuchman dat nieuwsframes de 'parameters vaststellen waarin burgers publieke gebeurtenissen bespreken'⁸. Christopher Martin omschrijft een frame als volgt: '... the narrative story form in news gives individual events and circumstances meaning. The particular structure of a story is its frame.'⁹ Kranten maken veelvuldig gebruik van een frame omdat zij in de berichtgeving vaak niet alle aspecten van een nieuwsfeit kunnen belichten. Framing is voor kranten dus een goede methode om een selectie gemakkelijker te maken. Daarnaast is het ook een methode om de inslag of achtergrond van een krant over te brengen.

⁶ Partij voor de Vrijheid, 'Verkiezingsprogramma PVV 2010-2015, De Agenda van Hoop en Optimisme' http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf (12 juni 2012) 6.

⁷ Ibidem 6.

⁸ G. Tuchman, *Making News* (New York 1978) 4.

⁹ Martin, *Framed!*, 7.

Een krant die met name sensatie wil brengen zal andere frames gebruiken dan een krant die vooral de serieuze kant van het nieuws wil belichten. Dit hangt samen met de doelgroep waar de krant zich op richt. Is de doelgroep vijftigplussers dan zal de keus waarschijnlijk op andere frames vallen dan wanneer het leespubliek uit jongeren bestaat.

In 2000 verscheen er een artikel in het *Journal of Communication* geschreven door Holli A. Semetko en Patti M. Valkenburg. Het artikel droeg de titel 'Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News'. In het artikel presenteren zij een media-analyse op basis van frames. Ze analyseren verschillende kranten en verschillende nieuwsprogramma's op televisie die in verband staan met een bijeenkomst in Amsterdam van Europese regeringsleiders in 1997. In het artikel stellen zij zich twee vragen, namelijk 'is er sprake van een significante variatie in het gebruik van frames bij de kranten of bij de televisieprogramma's?' En, 'is er sprake van een significante variatie in het gebruik van frames bij verschillende onderwerpen?'¹⁰ Om een analyse mogelijk te maken presenteren zij vijf verschillende frames die gebaseerd zijn op verschillende werken omtrent het onderwerp van framing, met name op het werk van W. Russell Neuman. De vijf gebruikte frames zijn het conflict frame, het human interest frame, het economische consequentie frame, het moraliteit frame en het verantwoordelijkheid frame. Tezamen bieden zij een duidelijk kader waarin kranten kunnen worden geanalyseerd en van waaruit bepaald kan worden waar de krant de nadruk binnen een bepaald artikel op wil leggen. Semetko en Valkenburg geven in het artikel goede beschrijvingen van de vijf frames.

'*Conflict Frame*. Dit frame benadrukt conflicten tussen individuen, groepen of instituties als een manier om de interesse van het publiek te vangen'¹¹. Dit is het frame dat door media het meeste wordt ingezet in hun berichtgeving. Volgens het artikel wordt met name dit frame gebruikt als het politiek nieuws betreft. Het is voor kranten een manier om ingewikkelde politieke discussies te simplificeren. Dit kan voor de lezer het voordeel brengen dat zaken beter te begrijpen zijn. Hier kleeft ook meteen het nadeel aan dat sommige zeer ingewikkelde zaken juist te simpel worden weergegeven. Het kan in dat geval uitspraken uit hun context halen. Hierdoor krijgt het publiek een ander beeld van de politiek dan hoe deze eigenlijk is.

¹⁰ H. A. Semetko en P.M. Valkenburg, 'Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News', *Journal of Communications* 50.2 (2000) 93-109, 96 en 97.

¹¹ *Ibidem* 95.

'Human interest frame. Dit frame brengt een menselijk gezicht of een emotioneel perspectief naar de presentatie van een gebeurtenis, kwestie of probleem' ¹². Binnen de media is dit ook een veel gebruikt frame. Kranten hebben momenteel veel concurrentie te verduren. Niet alleen moeten zij de lezer "winnen" van andere kranten maar ook van internet en van de televisie. Hierdoor dienen berichten in een krant niet alleen nieuwswaardig te zijn maar ook interessant om te lezen. Door verhalen persoonlijker of dramatischer te maken worden lezers meer aangetrokken tot het verhaal. Zij kunnen zich op deze manier beter inleven in het verhaal, waardoor zij sneller geneigd zijn de krant nogmaals aan te schaffen.

'Economische consequentie frame. Dit frame bericht over een gebeurtenis, kwestie of probleem in termen van de economische consequenties die het zal hebben op een individu, groep, instituut, regio of land' ¹³. Gebeurtenissen binnen de maatschappij hebben vaak economische gevolgen voor mensen persoonlijk. Dit is de reden voor kranten om hier over te berichten. Daarnaast is het belichten van de financiële kant van een probleem een goede manier om zaken inzichtelijk te maken voor de lezer.

'Moraliteit frame. Dit frame zet een gebeurtenis, probleem of kwestie in het kader van religieuze principes of morele voorschriften' ¹⁴. Journalisten en kranten worden geacht om aan objectieve berichtgeving te doen. Om deze reden zullen zij niet snel een morele stelling innemen bij de kwesties die spelen. Om dit toch mogelijk te maken, gebruiken zij vaak andere mensen om deze visie voor het voetlicht te brengen. Als het bijvoorbeeld gaat over de problemen van de multiculturele samenleving in Nederland kan een krant niet zeggen of dit problematisch is of niet, lezers zouden hier namelijk aanstoot aan kunnen nemen. Zij kunnen echter wel een interview of uitspraken van iemand plaatsen die hier een duidelijke visie op heeft. Op deze manier lijkt de krant objectief. Dit is uiteraard een farce daar de krant er voor kiest juist dit interview te plaatsen.

'Verantwoordelijkheid frame. Dit frame presenteert een kwestie of een probleem op een dusdanige wijze dat de verantwoordelijkheid voor de oorzaak of de oplossing toe te schrijven is aan de regering of aan een groep of persoon' ¹⁵. De krant genereert met dit frame publieke opinie ten aanzien van de oorzaak of oplossing van een bepaalde kwestie. Het artikel stelt dat bij het gebruik van dit frame de brede sociaalhistorische context vaak buiten beschouwing wordt gelaten en dat er met name geschreven wordt over de kwestie op zich

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem 96.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

zelf. Een voorbeeld zou werkloosheid kunnen zijn. Hierbij wordt dan met name gekeken naar één specifiek werkloos persoon die de schuld bij zichzelf moet zoeken. Hierbij wordt een bedrijf of de overheid in dit geval buiten beschouwing gelaten.

Deze frames bieden samen een goede theoretische basis om krantenberichten te analyseren. Vastgesteld kan worden van welke frames zij het meest gebruik maken als zij over arbeiders schrijven. Dit geeft aan wat zij belangrijk vinden als het op dit onderwerp aan komt. Waar de keuze in frames op valt hangt ook sterk samen met de inslag van de krant in kwestie.

Hoofdstuk 2: Methodologie

Het gekozen bronnencorpus bestaat uit vier kranten. Deze kranten zijn gekozen op basis van de connectie die zij hebben met de vier zuilen die in Nederland bestonden in de jaren dertig van de twintigste eeuw. Op deze manier kan de houding van de verschillende zuilen ten aanzien van arbeiders worden bepaald. *De Telegraaf* is gekozen als vertegenwoordiger van de liberale zuil, *De Standaard* voor de protestants-christelijke zuil, *De Tribune* (en vanaf 1937 *Het Volksdagblad*) voor de socialistische zuil en *De Volkskrant*. Uiteraard zijn er andere kranten die onder deze verschillende zuilen vallen, echter zijn dit de kranten die landelijk werden uitgegeven en die in alle gevallen een grote oplage kenden. Om deze reden is de keuze op deze vier gevallen. Verderop in dit hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op de achtergrond van de kranten.

Zoals beschreven in de inleiding was het aanvankelijk de bedoeling om de houding van kranten te analyseren naar aanleiding van overheidsprojecten. De beurskrach van 1929 in New York had een enorme invloed op de globale economie. Volgens een schatting liep in de winter van 1935-1936 de werkloosheid in Nederland op tot ruim 630.000 mensen, wat op dat moment 23,5% van de Nederlandse werkende bevolking was. De overheid trachtte dit aantal te verminderen door het opzetten van grote projecten, veelal bestaande uit zwaar grondwerk, waar men aan het werk kon.¹⁶ De aanleg van het Amsterdams Bos en de bouw van Vliegveld Valkenburg zijn voorbeelden van deze *werkverschaffing*. De data waarop deze projecten van start gingen zouden als data fungeren van de te analyseren kranten. Het bleek echter snel dat er op die dagen weinig tot niets over deze projecten, en de betrokken arbeiders, werd

¹⁶ J. J. Woltjer, *Recent Verleden: Nederland in de Twintigste Eeuw* (Amsterdam 1994) 134.

geschreven. De kranten hebben ongetwijfeld aandacht besteed aan bepaalde projecten die opgezet zijn in het kader van *werkverschaffing*. Het is in een archief te tijdrovend om hier naar op zoek te gaan omdat dit betekent dat dan hele jaargangen doorgenomen dienen te worden. De keuze voor data die geanalyseerd zouden worden is dus op een andere manier tot stand gekomen.

De houding van de kranten ten aanzien van arbeiders staat in deze scriptie centraal. De keuze van data is hier ondergeschikt aan. Om deze reden kon de keuze ook op een andere manier gemaakt worden dan aan de hand van overheidsprojecten. De gekozen data beslaan zes jaar, namelijk van 1934 tot en met 1939. In elk jaar is er één dag gekozen en de krantedities van die dag zullen worden geanalyseerd. Door middel van een *random number generator*¹⁷ is er een zogenaamde krantenweek samengesteld. Zes getallen zijn op een willekeurige manier gekozen en deze getallen komen overeen met een bepaalde dag in een jaar. Bij de getallen die overeen kwamen met een zondag is er gekozen om het getal er voor te gebruiken, zodat de zaterdag gebruikt kon worden. In alle gevallen was er geen sprake van een zondageditie maar wel van een zaterdageditie. De getallen die op deze manier tot stand zijn gekomen zijn: 327, 146, 35, 198, 269, 96. Zij komen vervolgens overeen met: vrijdag 23 november 1934, zondag 26 mei 1935 (waarbij 25 mei dus gebruik zal worden), dinsdag 4 februari 1936, vrijdag 16 juli 1937, maandag 26 september 1938 en donderdag 6 april 1939.

De gekozen artikelen komen alle voort uit binnenlands nieuws. Nieuws over arbeiders in andere landen is buiten beschouwing gelaten. De artikelen zijn vervolgens geselecteerd als de volgende woorden in het artikel of in de kop stonden: arbeider(s), werkloos of werklozen, staken of stakingen en werkverschaffing of werkverruiming. In totaal zijn hier 61 berichten uit voortgekomen die geschikt zijn voor een analyse. In het onderstaande tabel is vermeld hoeveel artikelen er per krant per editie gevonden zijn.

¹⁷ Er is hierbij gebruik gemaakt van de random number generator op de website <http://www.random.org/>. Deze website biedt de mogelijkheid om een kader vast te stellen waarbinnen de willekeurige getallen dienen te liggen. In dit geval tussen de 1 en de 365.

Krant:	Editie:						Totaal
	1934	1935	1936	1937	1938	1939	
De Tribune/Het Volksdagblad	4	5	3	3	3	4	22
De Telegraaf	1	2	2	1	2	2	10
De Standaard	2	3	2	1	2	1	11
De Volkskrant	4	3	2	5	3	1	18
Totaal:							61

Tabel 1: Het aantal gevonden artikelen in de verschillende kranten per editie.

Om te bepalen van welk frame, of frames, er gebruik wordt gemaakt in de berichtgevingen is er een serie van negentien vragen opgesteld. Deze vragen dienen hierbij als toetsingsmethode. Om met een objectieve zekerheid te bepalen welke frames een bericht bevat is er voor een minimum van drie vragen per frame gekozen. Deze vragen zijn ontleend aan het artikel van Semetko en Valkenburg en zijn onderdeel van de door hen opgestelde theorie.¹⁸ De reden dat deze scriptie zich bedient van deze vragen is het feit dat zij zeer geschikt zijn om te gebruiken in dit onderzoek. In het geval van het *conflict frame* behelst één vraag bijvoorbeeld: Reflecteert het bericht onenigheid tussen partijen, individuen, groepen of landen? In het geval van het *economische consequentie frame*: Wordt er melding gemaakt van financiële verliezen of winsten in het heden of toekomst? In het geval van het *human interest frame*: Maakt het bericht gebruik van bijvoeglijke naamwoorden of van persoonlijke karakterschetsen die gevoelens van woede, empathie, sympathie of compassie genereren? Bij een positief antwoord krijgt het artikel een 1. Bij een negatief antwoord krijgt het een 0. Door dit bij elk artikel toe te passen, krijgt elke krant een bepaalde uitkomst en kan worden afgelezen welk frame het meeste is ingezet in de berichtgevingen.

2.1: Het bronnencorpus

Zoals hierboven gesteld wordt in deze scriptie gebruik gemaakt van vier verschillende kranten. Om te begrijpen waarom er door de verschillende kranten bepaalde frames gekozen zijn is het belangrijk om de achtergrond en de inslag van deze kranten te kennen ten tijde van de gekozen periode.

¹⁸ Semetko en Valkenburg, Framing, 100.

Op 2 oktober 1919 wordt *De Volkskrant* in eerste instantie als weekblad opgericht vanuit de katholieke arbeidersbeweging. De beoogde doelgroep was de arbeider in het zuiden van het land. Onder de bevolking woonden de meeste katholieken in de zuidelijke provinciën. Om deze reden werd Den Bosch gekozen vestigingslocatie. Twee jaar nadat de eerste editie is verschenen gaat de krant over tot het uitbrengen van dagelijkse edities. De krant streeft landelijke oplages na en verhuist daarom in 1935 naar Utrecht. De oplages groeien dan ook gestaag en in 1939 heeft de krant 27.000 abonnees.¹⁹ Gedurende de periode van 1934 tot en met 1939 prijkt onder de titel van de krant de leus ‘Dagblad voor het katholieke volk’ wat de inslag van de krant in één zin omschrijft. De connectie met de katholieke zuil is in de krant heel erg zichtbaar. Naast het reguliere nieuws brengt de krant verhoudingsgewijs veel nieuws dat in verband staat met de katholieke kerk.

Vanuit de Antirevolutionaire partij kwam in 1871 het idee op om een eigen dagblad op te richten. Op 1 april 1872 kwam de eerste editie van het dagblad *De Standaard* uit. De eerste hoofdredacteur was een bekend personage uit de partij, namelijk de partijleider Abraham Kuyper. Het doel van het dagblad was om als spreekbuis voor de partij fungeren.²⁰ De ondertitel van de krant is dan ook: ‘Antirevolutionair dagblad voor Nederland’. Met name in verkiezingstijd achtte de partij het zeer handig om over een eigen krant te beschikken om op deze manier het publiek kennis te laten nemen met hun standpunten. De antirevolutionaire partij was verbonden aan de protestantse zuil en nieuws rondom protestantse gebeurtenissen werd ook opgenomen in de krant. Daarnaast werd er ook gewoon nieuws in de krant opgenomen omdat er anders te weinig voor publicatie beschikbaar zou zijn.

Aan het begin van de twintigste eeuw was de Sociaal Democratische Arbeiders Partij onderhevig aan kritiek van binnenuit in de vorm van een oppositieblad getiteld *De Tribune*. In 1907 kwam de eerste editie uit en vanaf 1909 werd het een partijorgaan van de Sociaal-Democratische Partij.²¹ Deze partij hernoemde zich in 1919 tot de Communistische Partij Holland en vanaf 1935 heette de partij de Communistische Partij Nederland.²² De krant bleef aan de partij verbonden en bracht nieuws verbonden met de partij en met andere communistische aangelegenheden. De krant bracht daarnaast ook andere

¹⁹ De Volkskrant, ‘De Geschiedenis van de Volkskrant’ (versie 20 november 2002), <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/614928/2002/11/20/De-Geschiedenis-van-de-Volkskrant.dhtml> (15 juni 2012)

²⁰ G. Harinck, R. Kuiper en P. Bak, *De Antirevolutionaire Partij, 1829 – 1980* (Hilversum 2001) 55.

²¹ R. Blom, *De Oude Socialistische Partij van Harm Kolthek: ontstaan, opkomst en ondergang van een ‘libertair-socialistische partij (1918-1928)* (Delft 2007) 23.

²² R. de Jong, *Electoraal cultuur en politieke oriëntatie: Verkiezingen in Gelderland 1888-1940* (Hilversum 2006) 140.

nieuwswaardigheden. Net als bij *De Standaard* bood de krant de mogelijkheid om eigen partijpunten te ventileren. Het is dan ook om deze reden dat er met regelmaat een interview met partijleiders, en andere belangrijke communistische lieden, gepubliceerd werd. In april 1937 kreeg de krant de naam *Het Volksdagblad*.²³ Een opvallend verschil is de ondertitel die de nieuwe krant mee kreeg. *De Tribune* had de vrij typerende ondertitel 'Het dagblad voor de arbeiders'. *Het Volksdagblad* zag af van deze typering en koos voor 'Dagblad voor Nederland' als ondertitel. De toon van het blad onderging weinig verandering ten opzichte van zijn voorganger.

Een conflict tussen jonkheer Henry Tindal en het *Algemeen Handelsblad* ligt ten grondslag aan de oprichting van *De Telegraaf* in 1883.²⁴ De liberale zuil wordt ook wel de neutrale zuil genoemd. In dit licht dient *De Telegraaf* ook bekeken te worden. *De Telegraaf* probeerde met name neutraal en vernieuwend te zijn. De krant was niet verbonden met een bepaalde politieke partij en viel op door de vernieuwende journalistiek die de krant bracht. De krant kwam met misdaadverslaggeving, een sportrubriek en kunstrecensies.²⁵ De ondertitel van de krant in de jaren dertig, 'Het meest verbreide groote dagblad' bevestigt het streven van de krant om grootst en beeldbepalend te zijn. De Tweede Wereldoorlog vormt een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de krant maar dat is voor dit onderzoek niet relevant. Doordat de krant niet aan een bepaalde partij, en eigenlijk ook niet aan een bepaalde zuil, verbonden is kan het een neutralere en andere kijk op nieuws nahouden dan de andere kranten.

Hoofdstuk 3: Sociaaleconomische historiografie van Nederland van 1934 tot en met 1939

De keuzes voor frames die kranten maakten in de berichtgeving ten aanzien van arbeiders, valt alleen te begrijpen wanneer de sociaaleconomische achtergrond bekend is. Wordt er door een bepaalde krant veel geschreven vanuit het *economische consequentie frame* dan zegt dit op zichzelf niet zoveel. Plaats je dit in de context van de economische crisis van de jaren

²³ Kuys, De Vrees, 208

²⁴ Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap, 'Recensie Mariëtte Wolf: Het geheim van De Telegraaf. De geschiedenis van een krant' (versie BMGN-LCHR 126-2 2011), http://www.knhg.nl/wpcontent/uploads/bmgn/Wolf_Mariette_Het_geheim_van_De%20Telegraaf_Angelie_Se ns.pdf (14 juni 2012)

²⁵ Ibidem

dertig dan wordt een dergelijke keuze begrijpelijk. Dit hoofdstuk is gewijd aan het verschaffen van een historiografische context.

De Eerste Wereldoorlog werd nadien gezien als het failliet van de Westerse beschaving. Hoewel Nederland in deze oorlog niet actief was, bestond de verwachting dat er een bepaalde losbandigheid zou ontstaan en dat men los zou komen van de patronen die er voor de oorlog bestonden.²⁶ De terugkeer naar de vertrouwde zuil, een woordkeuze die pas in de jaren dertig opkwam, was een fenomeen die in alle landen van Europa zichtbaar was. Toch was het in Nederland een grotere vanzelfsprekendheid dan in andere landen. Vrijwel alle mensen behoorden tot een zuil, hetzij de protestantse, de katholieke, de socialistische of de liberale. Zelfs diegene die zich er tegen verzette, werd in de liberale, of neutrale, zuil geduwd. De term neutraal was in de jaren dertig geen positieve connotatie omdat de verzuiling als een positief fenomeen beschouwd werd. Alle kwesties die heersten onder de bevolking konden op deze manier worden opgelost.²⁷ Een goed voorbeeld hiervan is radiozendtijd. Alle belangengroepen eisten tijd om radioprogramma's te maken en dit leverde nogal wat conflicten op. Door de opdeling in vier zuilen werd het verdelen van de tijd op de radio een stuk eenvoudiger. Op de manier waarop het radiovraagstuk werd opgelost, werd ook de maatschappij ingericht. Er kwam voor elke zuil een aparte vereniging of instantie. Naast de katholieke voetbalclub bestond er bijvoorbeeld ook de socialistische en protestantse voetbalclub. Ditzelfde gold voor media zoals kranten, vakorganisaties, scholen, buurthuizen, enzovoorts. Ondanks deze verzuiling, bleef het land goed bestuurbaar, wat in zekere zin opvallend genoemd kan worden gezien de tegenstrijdigheden tussen de zuilen onderling. De verklaring hiervoor is te vinden in de samenwerking tussen de top van de verschillende zuilen. Door compromissen te sluiten werden de verschillende zuilen van bovenaf met elkaar verbonden.²⁸ Deze samenwerking verliep volgens bepaalde spelregels die bestonden tussen de verschillende zuilen. Hierbij ging het uiteraard niet om wettelijke of formeel vastgelegde regels. Deze samenwerking was gestoeld op een houding van de zuilelites ten opzichte van politiek, besluitvorming en het streven om Nederland vooruit te helpen. Door deze voortdurende zoektocht naar consensus binnen de politiek kreeg Nederland de reputatie dat er nooit wat gebeurde en werd het land als saai gezien. Ondanks deze visie getuigt deze reputatie

²⁶ R. Aerts e.a., *Land van Kleine Gebaren: Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (Amsterdam 1999) 196.

²⁷ *Ibidem* 200.

²⁸ F. Wielenga, *Nederland in de Twintigste Eeuw* (Amersfoort 2009) 81.

vooral van een gezonde en stabiele democratie.²⁹ Zelfs de Tweede Wereldoorlog zou geen verandering brengen in de verzuilde maatschappij. Pas in de jaren zestig van de twintigste eeuw begonnen deze zuilen af te brokkelen. Zo gladgestreken als de verzuilde maatschappij er vanaf de buitenkant uitzag was het in werkelijkheid niet. Binnen de zuilen was er ook sprake van een bepaalde verdeeldheid. Veel protestantse dorpen hadden meerdere kerken vanwege de verdeeldheid in het dorp. Zij vielen echter allen onder eenzelfde zuil. Voor deze scriptie is van belang dat vrijwel alle kranten onder een zuil vielen en het nieuws brachten dat voor deze zuil belangrijk werd geacht.

Gedurende de jaren twintig ontstonden er twee grote problemen binnen de Nederlandse economie die ten grondslag liggen aan de economische crisis van de jaren dertig. Vanwege de modernisering in de agrarische sector steeg de landbouwproductie enorm. De vraag naar deze producten steeg echter in deze jaren niet of nauwelijks. Als gevolg hiervan ontstond er op dit gebied een enorme prijsdaling. In een land met een grote agrarische sector, zoals Nederland, had dit zijn weerslag op de economie omdat andere industrieën hierdoor ook moeite kregen met het afzetten van producten.³⁰ Het tweede grote probleem werd gevormd door de enorme internationale schuldenlast. De Eerste Wereldoorlog had veel landen in enorme schulden gestort. Duitsland had te kampen met grote herstelbetalingen naar aanleiding van het Verdrag van Versailles en Engeland had veel geld geleend om de oorlog te kunnen financieren. De schulden werden door landen afbetaald door zich in nieuwe schulden te storten. Het overgrote deel van deze kredieten waren afkomstig uit de Verenigde Staten van Amerika. Zij verleenden veel kortlopende kredieten aan landen als Duitsland en Oostenrijk om herstel van het land mogelijk te maken. Deze problemen kwamen niet naar de oppervlakte zolang er in Amerika sprake was van een hoogconjunctuur. Het vertrouwen in de globale economie daalde echter waardoor op donderdag 24 oktober 1929 er een beurskrach plaatsvond op de Amerikaanse beurs in New York. Dagblad *De Tijd* schrijft op 25 oktober van dat jaar over een 'zwarte dag op de New Yorksche beurs'.³¹ Nederland kreeg ook te kampen met de gevolgen van de instorting van de Amerikaanse beurs. Op het dieptepunt van de crisis liet Nederland in 1936, in navolging van andere landen, de gouden standaard los. Op deze manier kon de valuta worden gedevalueerd waarna herstel ingezet kon worden. Ter illustratie, Nederland telde in 1930 circa 100.000 werklozen,³² en zoals gesteld in de

²⁹ Ibidem 82.

³⁰ Woltjer, *Recent Verleden*, 121.

³¹ 'Zwarte dag op de New Yorksche beurs, *De Tijd: Godsdiensdig-staatkundig Dagblad*, 25 oktober 1929.

³² Wielenga, *Nederland*, 118.

inleiding, in de winter van 1935-1936 ongeveer 630.000. Tegen het einde van het decennium en na het loslaten van de goudstandaard werden er tekenen van herstel zichtbaar. In 1937 was het aantal werklozen teruggelopen tot 400.000 waarvan een kwart al meer dan vier jaar op zoek was naar een baan.³³ Het kabinet, onder leiding van Hendrikus Colijn trachtte de crisis te bestrijden door onder andere de Nederlandse gulden te devalueren maar ook door het opzetten van werkverschaffingsprojecten. Dit hielp echter maar een klein beetje. Deze projecten bereikten maar kleine aantallen mensen en de werkomstandigheden waren erbarmelijk.³⁴ Pas na de Tweede Wereldoorlog herstelde de Nederlandse economie volledig van deze economische klap.

Hoofdstuk 4: analyse van de onderzoeksresultaten

	Krant:			
	Tribune/ Volksdagblad	Telegraaf	Standaard	Volkskrant
Frames:				
Conflict frame:				
Reflecteert het bericht onenigheid tussen partijen, individuen, groepen of landen?	10	4	5	6
Verwijt een partij, individu, groep of land en andere iets?	6	1	4	3
Refereert het bericht aan twee of meer kanten bij een probleem?	5	0	1	2
Refereert het bericht aan winnaars of verliezers?	6	1	2	3
totaal	27	6	12	14
Human interest frame:				
Voorziet het bericht het probleem van een menselijk voorbeeld of een 'menselijk gezicht'?	8	2	6	6
Maakt het bericht gebruik van bijvoeglijke naamwoorden of van persoonlijke karakterschetsen die gevoelens van woede, empathie, sympathie of compassie genereren?	5	0	0	1
Benadrukt het bericht op welke manier individuen en groepen worden beïnvloed door het probleem?	11	3	8	8
Gaat het bericht in op de privélevens van de actoren?	7	0	5	2
totaal	31	5	19	17
Economische consequentie frame:				
Wordt er melding gemaakt van financiële verliezen of winsten in het heden of toekomst?	9	4	7	3

³³ Aerts e.a., Land van kleine gebaren, 221.

³⁴ Woltjer, Recent verleden, 134.

Wordt er melding gemaakt van de kosten / niveau van de uitgaven die gemoeid zijn?	6	1	5	1
Wordt er een referentie gemaakt naar de economische consequenties van het nastreven of niet nastreven van een handelswijze?	7	0	1	0
totaal	22	10	13	4
Moraliteit frame:				
Bezit het bericht een morele boodschap?	3	0	2	1
Refereert het bericht aan moraliteit, god of andere religieuze principes?	0	0	1	0
Biedt het bericht specifieke sociale voorschriften ten aanzien van gedrag?	0	0	0	0
totaal	3	0	3	1
Verantwoordelijkheid frame:				
Suggereert het bericht dat een bepaald niveau van de overheid de mogelijkheid heeft om het probleem te verlichten?	9	3	6	6
Suggereert het bericht dat een bepaald niveau van de overheid verantwoordelijk is voor het probleem?	7	2	3	5
Suggereert het bericht een oplossing voor het probleem?		4	4	9
Suggereert het bericht dat een individu (of groep van mensen in de maatschappij) verantwoordelijk is voor het probleem?	4	1	2	
Suggereert het bericht dat het probleem directe maatregelen vereist?	3	0	0	1
totaal	23	10	15	21

Tabel 2: Becijfering van frame-vragen per krant.

Frames:	Kranten:			
	Tribune/ Volksdagblad	Telegraaf	Standaard	Volkskrant
Conflict	29,00%	19,30%	19,30%	24,50%
Human interest	33,00%	16,10%	30,60%	29,80%
Economisch	26,60%	32,20%	20,60%	7%
Moraliteit	3,00%	0,00%	4,80%	1,70%
Verantwoordelijkheid	11,00%	32,20%	24,20%	36,80%

Tabel 3: Gebruikte frames per krant in percentages. De percentages zijn afgerond en komen om deze reden samen niet aan 100%.

Naar aanleiding van de serie vragen die per frame zijn opgesteld is tabel 2 tot stand gekomen. In dit tabel valt af te lezen welke scores de verschillende kranten haalden per frame. Het analyseren van frames was bij sommige kranten gemakkelijker dan bij andere. Met name omdat bij sommige kranten bepaalde frames duidelijker herkenbaar waren. In de berichtgeving van *De Tribune* en *Het volksdagblad* viel het gebruik van frames meer op

doordat de opgestelde vragen gemakkelijk met ja of nee te beantwoorden waren. Dit zou kunnen komen doordat deze kranten zich meer bewust waren van het publiek dat zij wilden aanspreken. Andere kranten maakten minder overduidelijk gebruik van frames. Dit kan enerzijds komen doordat zij zo neutraal mogelijk probeerden te blijven in hun berichtgeving, dan wel doordat zij in de berichtgeving met name de feiten wilden presenteren waardoor de invloed van de redactie gering was. Met de gegevens uit tabel 2 is vervolgens tabel 3 tot stand gekomen. Hierin zijn van de verschillende kranten het gebruik van de verschillende frames in percentages opgenomen. Dit tabel geeft een goed beeld van welke frames de kranten het liefste gebruik maakten als zij berichtten over arbeiders of welke frames het beste aansloten bij de specifieke doelgroep van de krant.

Wanneer alle krantenberichten van het bronnencorpus naast elkaar worden gelegd, zijn er twee ondervindingen die direct opvallen. De eerste ligt in de lijn der verwachting. Het aantal berichten van *De Tribune/Het Volksdagblad* wat arbeiders als onderwerp heeft, ligt aanzienlijk hoger dan bij de andere kranten. Dit is in het geval van een krant met een socialistische inslag natuurlijk niet verwonderlijk. De gegevens van tabel 1 bevestigen de hypothese dat deze kranten met name artikelen publiceren die de arbeider als onderwerp hebben. Een tweede hypothese is niet bevestigd. Dat is de hypothese dat kranten met een christelijke inslag het moraliteit frame vaker in zouden zetten. Zoals in tabel 2 af te lezen is, hebben alle kranten een laag percentage bij het gebruik van dit frame. Religieuze voorschriften of uitspraken komen in de christelijke kranten weldegelijk voor, maar niet als het berichten ten aanzien van de arbeider betreft. De mogelijkheid bestaat dat de tabellen een verkeerd beeld geven omdat de illusie gewekt zou kunnen worden dat de kranten per bericht maar van één frame gebruik maken. Dit is in geen van de berichten het geval. Elk bericht maakt gebruik van twee of meerdere frames. Het conflict frame kan een economisch probleem aan de kaak stellen. Dit probleem wordt vervolgens uitgelegd met gebruik van het economische consequentie frame.

De Tribune/Het Volksdagblad maakt met name van drie frames het meeste gebruik. De krant bericht veel over arbeiders en maakt in 33% van de gevallen gebruik van het human interest frame. De krant probeert om de lezer te laten inleven in de situatie van de beschreven arbeider. *De Tribune* heeft bovenaan elke editie het credo 'Proletariërs aller landen verenigt u!' staan. Solidariteit tussen de arbeiders onderling heeft de krant dus hoog in het vaandel staan. Dit probeert de krant te bewerkstelligen door gebruik te maken van het human interest frame. Door een persoonlijk verhaal van één individuele arbeider te schetsen, wordt het voor

de lezer gemakkelijk gemaakt om zich in te leven in het verhaal en op deze manier solidair te worden met de situatie van andere arbeiders. Op 25 mei 1935 schrijft *De Tribune* over arbeiders die werkzaam zijn in projecten die opgezet zijn in het kader van werkverschaffing. De titel van het bericht maakt gebruik van het human interest frame door direct de levensomstandigheden van de betrokken arbeiders te beschrijven.

‘Werkverschaffingsarbeiders hebben geen leven’³⁵ luidt de titel van het bericht. In het bericht wordt beschreven in wat voor erbarmelijke omstandigheden de arbeiders verkeren. In dit bericht wordt van meerdere frames gebruik gemaakt. Er wordt gesteld dat de arbeiders niet genoeg verdienen om het gezin te kunnen onderhouden waardoor het economische consequentie frame ook zichtbaar wordt. In *De Tribune* van 4 februari 1936 schrijft de krant over een staking die gaande is in Tilburg. Het bericht gaat met name over de arbeiders die het niet eens zijn met de loonsverlaging die de werkgever heeft voorgesteld.³⁶ In dit bericht komt het derde frame waar de krant gebruik van maakt heel duidelijk naar voren. De arbeider wordt op simplistische wijze afgezet tegen de werkgever. De hierboven genoemde artikelen zijn slechts voorbeelden maar geven een indruk van de gebruikte frames door de socialistische kranten.

De berichten in *De Telegraaf* waren moeilijker te analyseren op frames. De achtergrond van de krant verklaart dit deels. De krant deed veel moeite om de berichtgeving zo neutraal mogelijk te houden. Dit is ook de reden dat de krant met name gebruik maakt van het economische consequentie frame. Dit frame leent zich uitstekend voor zeer feitelijke berichtgeving. Op 4 februari 1936 schrijft de krant over een staking in Rotterdam.³⁷ Hierbij gaat het artikel met name in op het loon dat de arbeider krijgt en het loon dat de werkgever wil betalen. Door het beschrijven van verwijten maakt het artikel ook gebruik van het conflict frame. Een tweede frame waar de krant veelvuldig gebruik van maakt is het verantwoordelijkheidsframe. Binnen de artikelen die handelen over arbeiders wordt er vaak geschreven over de invloed die de overheid kan hebben, of heeft, door de inzet van een bemiddelaar. Op 26 september schrijft de krant over een opstand in een fabriek omdat de arbeiders het niet eens waren met het beleid van de fabrieksbaas.³⁸ Door middel van een bemiddelaar vanuit de overheid is de opstand ten einde gekomen. In meerdere artikelen wordt

³⁵ ‘Werkverschaffingsarbeiders hebben geen leven’, *De Tribune*, 25 mei 1935.

³⁶ ‘De staking bij de T.K.T.’, *De Tribune*, 4 februari 1936

³⁷ ‘Uitebreiding der staking op de Rotterdamsche werven’, *De Telegraaf*, 4 februari 1936.

³⁸ ‘Oproer in fabriek ten einde’, *Te telegraaf*, 26 september 1938.

melding gemaakt van interventie door de overheid of dat de overheid bij bepaalde zaken dient in te grijpen.

Net als *De Tribune* en *Het Volksdagblad* maakt *De Standaard* het meeste gebruik van het human interest frame. In de artikelen proberen zij veelvuldig het persoonlijke verhaal van de arbeider aan de kaak te stellen. Op 16 juli 1937 schrijft de krant over ‘ongeregeldheden bij de werkverschaffing’³⁹. Dit artikel gaat over twee arbeiders die een “dreigende houding” hadden aangenomen tegen de voorman omdat zij vonden dat ze te weinig betaald kregen. Hierbij maakt het artikel ook gebruik van het economische consequentie frame, wat de krant in 20,60% van gevallen doet. De verwachting dat de krant ook veelvuldig gebruik zou maken van het moraliteit frame komt niet uit. Deze laat de krant in de berichtgeving rondom arbeiders niet zien.

De achtergrond van *De Volkskrant* was zeer goed merkbaar in de berichtgeving van de krant. De krant is ontstaan als blad voor arbeiders en dit is in de jaren dertig nog zeer goed te merken. De krant heeft gedurende deze jaren in elke editie een onderdeel wat speciaal gewijd is aan de arbeiders, onder de titel ‘Arbeid en beweging’. Dit onderdeel van de krant bestaat uit zeer korte berichten die alle onderwerpen behandelen die in verband staan met de arbeider. *De Volkskrant* maakt, van alle kranten, het meeste gebruik van het verantwoordelijkheid frame. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de krant zeer sterk gericht is op het brengen van politiek nieuws. Wanneer er over arbeiders geschreven wordt, is dit vooral in combinatie met de politiek. Het gaat dan vooral over een situatie waarbij arbeiders betrokken zijn en waarbij de overheid, lokaal of landelijke, de mogelijk heeft om dit probleem op te lossen. De krant bericht hierover maar gaat in de meeste gevallen niet zo ver om de politiek op te roepen om tot actie over te gaan. De krant van 23 november 1934 bericht over geld dat de overheid beschikbaar stelt om werklozen door de winter te helpen.⁴⁰ De werkloze arbeiders zitten met het probleem dat er geen geld beschikbaar is en in het artikel wordt gewezen op de verantwoordelijkheid van de overheid om deze werklozen te helpen. Dit bericht maakt, zoals elk bericht, gebruik van verschillende frames waaronder het economische consequentie frame. In veel gevallen wordt ook het human interest frame ingezet. Op 26 september schrijft de krant over een algemene ledenvergadering van de rooms-katholieke transportarbeidersbeweging. Hierbij wordt vermeld dat een deel van de vergadering in opstand kwam omdat twee leden vanwege hun leeftijd werden uitgeschreven.⁴¹ Volgens het

³⁹ ‘Ongeregeldheden bij de werkverschaffing’, *De Standaard*, 16 juli 1937

⁴⁰ ‘Winterhulp aan werklozen’, *De Volkskrant*, 23 november 1934.

⁴¹ ‘De R.K. transportarbeiders’, *De Volkskrant*, 26 september 1938.

artikel is dit geen uitzonderlijk verschijnsel. Door gebruik te maken van het human interest frame wordt dit in het artikel duidelijk gemaakt. Een opvallend aspect van *De Volkskrant* is het feit dat de krant zeer weinig gebruik maakt van het economische consequentie frame. Dit is maar in 7% van de artikelen het geval terwijl dit in de andere kranten minimaal in een kwart van de berichten voorkomt.

Alle kranten maken in hun berichtgevingen gebruik van verschillende frames. De frames worden gekozen op basis van het onderwerp van het artikel. Ondanks het onderwerp is het duidelijk dat alle kranten een bepaalde voorkeur hebben bij het kiezen van de frames. Tabel 1 en 2 laten zien van welke frames de kranten gebruik maakten. Ze laten echter niet zien in hoeverre zij hier gebruik van maakten. Soms is het gebruik van een frame zeer duidelijk zichtbaar. In andere gevallen is het subtieler in het bericht verwerkt.

Conclusie: Hoe werden arbeiders in de periode van 1934 tot en met 1939 gerepresenteerd in landelijke verzuilde kranten en wat is het verschil tussen deze kranten?

Het eerste dat vastgesteld dient te worden is dat alle kranten in zekere mate berichtten over arbeiders. Dit kan zijn in de context van een staking, een conflict met een werkgever, de werkverschaffing of gewoonweg een triviale gebeurtenis die betrekking heeft tot een arbeider. Naarmate de jaren dertig van de twintigste eeuw vorderden slonk het aantal berichten over de arbeider in alle gevallen. De reden hiervoor is tweeledig. Enerzijds begon de economie zich aan het einde van de jaren dertig te stabiliseren. Dit zorgde ervoor dat de kranten minder berichten plaatsten over stakingen en verongelukte arbeiders. Dit is ook waar te nemen in de berichtgeving. Deze waren meer neutraal en minder groots opgezet. Een ander deel van de verklaring valt te vinden in de steeds meer toenemende bedreiging vanuit Duitsland. De nazi's krijgen in de jaren dertig steeds meer macht en de bedreiging voor de omliggende landen wordt steeds groter. Berichten over Duitsland nemen dan ook steeds meer de overhand. Hierdoor wordt de berichtgeving over arbeiders steeds minder interessant voor kranten om te plaatsen.

De kranten maakten het meest gebruik van twee frames, namelijk het conflict frame en het human interest frame. In deze gevallen wordt er ingegaan op één arbeider of een groep arbeiders. Met name *De Tribune* en *Het Volksdagblad* maken hier opvallend gebruik van. De

andere kranten zetten het human interest frame ook in maar de socialistische kranten portretteren de beschreven arbeiders vaak als een hulpeloze groep die altijd benadeeld wordt. Dit speelt bij de andere kranten een mindere rol. De arbeiders komen in alle kranten het meeste in het nieuws als het een conflict betreft. De conflicten spelen het meest tussen de arbeiders en de werkgever of tussen de arbeiders en de overheid.

Het economische consequentie frame laat een verschil in gebruik zien. *De Tribune/Het Volksdagblad*, *De Telegraaf* en *De Standaard* maken in vrijwel een kwart van de gevallen gebruik van dit frame. Hierbij gaat het met name om de arbeider en het loon dat hij verdient. In de meeste gevallen wordt dit samen gepakt met het conflict frame omdat juist dit loon vaak een oorzaak is voor problemen tussen de arbeider en de werkgever. *De Volkskrant* maakt weinig gebruik van dit frame. De overheid wordt ook vaak ter verantwoording geroepen en hierbij wordt er gebruik gemaakt van het verantwoordelijkheid frame. In vrijwel geen geval wordt hierbij de schuld bij de overheid gelegd. De overheid dient in de meeste gevallen juist als bemiddelaar of als instantie die de problemen op kan lossen of kan verlichten. Alle kranten maken hier gebruik van, behalve *De Tribune/Het Volksdagblad* waarbij dit maar in 3% van de artikelen het geval is.

Het onderzoek heeft laten zien welk beeld de kranten schetsen ten aanzien van arbeiders, met name gebaseerd op de gekozen frames, en dat zij genoemd worden als zij in een conflict geraakt zijn. Hierbij wordt het persoonlijke verhaal van deze arbeiders naar voren gebracht. De arbeiders worden met name afgebeeld als een groep mensen binnen de maatschappij die altijd aan het kortste eind trekken. In geen enkel bericht wordt de schuld bij de arbeider gelegd. Dit is opvallend te noemen daar dit geen reëel beeld kan betreffen. Het verschil tussen de zuilen is met name merkbaar in mate van empathie die geuit wordt in de richting van de arbeider. De socialistische kranten staan in elk bericht volledig achter de arbeider en maken veelvuldig gebruik van het human interest frame om dit te ventileren. De neutrale krant *De Telegraaf* geeft het minste blijk van empathie en richt zich daarom op het gebruik van andere frames. De twee kranten vormen twee uitersten in hun visie ten aanzien van arbeiders, waar de christelijke kranten tussen hangen.

Dit onderzoek is gebaseerd op het gebruik van frames. Het biedt ruimte voor een vervolgonderzoek waarin de artikelen aan een meer tekstuele analyse onderworpen worden. Er zou dan dieper ingegaan kunnen worden op deze empathie die de kranten voor de arbeiders schijnen te hebben en de redenen hier achter. Uit dit onderzoek blijkt dat de fouten met name bij de werkgevers worden gelegd, maar strookt dit ook met de werkelijkheid? Daarnaast leent

dit onderwerp zich zeer sterk voor een marxistische analyse. Zijn de conflicten tussen de arbeiders en de werkgevers het gevolg van een klassenstrijd? Delven de arbeiders om deze reden altijd het onderspit? Een boeiend onderzoek zou hier zeker uit voort kunnen komen.

Bibliografie:

Literatuur:

- Aerts, R. e.a., *Land van Kleine Gebaren: Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (Amsterdam 1999).
- Blom, R., *De Oude Socialistische Partij van Harm Kolthek: ontstaan, opkomst en ondergang van een 'libertair-socialistische partij (1918-1928)* (Delft 2007).
- De Jong, R., *Electoral culture en politieke oriëntatie: Verkiezingen in Gelderland 1888-1940* (Hilversum 2006).
- Harinck, G., Kuiper, R., en Bak P., *De Antirevolutionaire Partij, 1829 – 1980* (Hilversum 2001).
- Kuys, G. J. C., *De vrees voor wat niet kwam: Nieuwe arbeidsverhoudingen in Nederland 1935-1945, aan het voorbeeld van de Twentse textielindustrie* (Amsterdam 2010).
- Martin, C. R., *Framed!: Labor and the Corporate Media* (New York 2004) X-XI.
- Neuman, W.R., M. Just en A. Crigler, *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning* (Chicago 1992).
- Semetko, H.A., en Valkenburg, P.M., 'Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News', *Journal of Communications* 50.2 (2000) 93-109.
- Tuchman, G., *Making News* (New York 1978).
- Wielenga, F., *Nederland in de Twintigste Eeuw* (Amersfoort 2009).
- Woltjer, J.J., *Recent Verleden: Nederland in de Twintigste Eeuw* Amsterdam 1994).

Geraadpleegde websites:

- Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap, 'Recensie Mariëtte Wolf: Het geheim van De Telegraaf. De geschiedenis van een krant' (versie BMGN-LCHR 126-2 2011),

- http://www.knhg.nl/wpcontent/uploads/bmgn/Wolf_Mariette_Het_geheim_van_De%20Telegraaf_Angelie_Sens.pdf (14 juni 2012)
- Partij voor de Vrijheid, ‘Verkiezingsprogramma PVV 2010-2015, De Agenda van Hoop en Optimisme’
http://www.pvv.nl/images/stories/Webversie_VerkiezingsProgrammaPVV.pdf (12 juni 2012).
 - Random number generator op de website <http://www.random.org/>.
 - De Volkskrant, ‘De Geschiedenis van de Volkskrant’ (versie 20 november 2002),
<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/614928/2002/11/20/De-Geschiedenis-van-de-Volkskrant.dhtml> (15 juni 2012)

Primaire bronnen:

De Tribune:

23 november 1934
25 mei 1935
4 februari 1936

Het Volksdagblad:

16 juli 1937
26 september 1938
6 april 1939

De Telegraaf:

23 november 1934
25 mei 1935
4 februari 1936
16 juli 1937
26 september 1938
6 april 1939

De Standaard:

23 november 1934

25 mei 1935

4 februari 1936

16 juli 1937

26 september 1938

6 april 1939

De Volkskrant:

23 november 1934

25 mei 1935

4 februari 1936

16 juli 1937

26 september 1938

6 april 1939